

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра фінансового менеджменту та фондового ринку

Допущено до захисту
в.о. завідувача кафедри
к.е.н., доцент Світлична О.С. _____
“ _____ ” _____ 2016 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 8.03050801 «Фінанси і кредит» за програмою:

«Фінансовий менеджмент та фондовий ринок»

за темою:

**«Управління фінансами малих підприємств на
прикладі ТОВ «ССС»»**

Виконавець:

студентка фінансово-економічного
факультету

Петренко Ганна Анатоліївна

(прізвище, ім'я та по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач

(науковий ступінь, вчене звання)

Астахова Наталя Ігорівна

(прізвище, ім'я та по батькові) /підпис/

Одеса 2016

Зміст

Вступ	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ	
1.1. Сутність та основні напрямки управління фінансами підприємства.....	6
1.2. Фінансове забезпечення діяльності малого підприємства та джерела формування фінансових ресурсів	18
1.3. Основні напрямки ефективного використання фінансових ресурсів малого підприємства.....	32
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ ТОВ «ССС»	
2.1. Організаційно-економічна характеристика діяльності підприємства.....	38
2.2. Аналіз фінансового стану підприємства.....	41
2.3. Особливості функціонування оборотного капіталу підприємства.....	60
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА	
3.1. Моделювання управління фінансами малого підприємства.....	71
3.2. Основні проблеми управління фінансами підприємства.....	78
3.3. Рекомендації щодо оптимізації діяльності малого підприємства...87	87
Висновки.....	96
Список літератури	100
Додатки.....	106

ВСТУП

В сучасних українських реаліях, коли існуючі форми господарювання та управління економікою не дають результатів або просто застаріли, існує значна потреба в розробленні нових підходів до підвищення ефективності економічних процесів та зростання добробуту населення. І для цього часто не потрібно «винаходити велосипед», а необхідно подивитися на економічні процеси з точки зору конкретних господарюючих суб'єктів, діяльність яких є лакмусовим папірцем основних проблем господарювання.

Актуальність даної теми обумовлюється тим, що базисом, на якому будується економіка багатьох розвинених країн є саме діяльність малих підприємств, створення яких є проявом економічної активності безпосередньо населення. На власний погляд, саме управління фінансами носить вирішальний характер у підвищенні ефективності діяльності малого підприємства, аналіз фінансових показників є оперативним методом визначення проблемних місць діяльності підприємства та основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Переважна більшість малих підприємств мають низьку ефективність господарської діяльності через високий рівень зносу основних фондів та обмеженість власних фінансових ресурсів для модернізації і технічного переозброєння виробництва. У фінансовій діяльності багатьох малих підприємств приділяється мало уваги саме плануванню та розробленню стратегій фінансового управління з огляду на існуючі тенденції, тобто підприємства просто «пливуть за течією», тим самим підвищуючи власні ризики залишитись викинутими на берег фінансового неблагополуччя та існування на грані виживання.

Метою даного дослідження є дослідження управління фінансами малого підприємства та розробка шляхів вдосконалення фінансової діяльності підприємства з огляду на особливості діяльності саме малих підприємств. У зв'язку з цим ставляться наступні *завдання*:

1. Визначити поняття малого підприємства та окреслити особливості управління його фінансами
2. Дослідити основні засоби фінансового забезпечення та можливості його отримання з зовнішніх джерел
3. З'ясувати основні напрямки використання фінансових ресурсів підприємства з огляду на особливості функціонування малих підприємств
4. Комплексно проаналізувати фінансову діяльність конкретного підприємства, роблячи особливий акцент на функціонування оборотного капіталу
5. Розробити прогнозу математичну модель функціонування підприємства та вплив основних факторів на фінансові результати підприємства
6. Визначити основні проблеми, притаманні фінансам малих підприємств
7. Запропонувати шляхи щодо покращення фінансової діяльності підприємства з огляду на дані, отримані в результаті аналізу.

Об'єктом дослідження є економічні процеси, які виникають при управлінні фінансовими ресурсами малого підприємства

Предметом дослідження є організаційно-економічний механізм управління фінансовими ресурсами малого підприємства.

Дипломна робота спрямована на дослідження проблеми раціонального формування та використання фінансових ресурсів та ефективного управління фінансами малих підприємств, надання рекомендацій з приводу вдосконалення методик та підходів до визначення найбільш прибуткового та найменш ризикованого розміщення ресурсів.

При написанні дипломної роботи були застосовані **методи** порівняння, статистичної обробки даних, горизонтального та вертикального фінансового аналізу та синтезу.

Інформаційна база дослідження складається з законодавчо-нормативної бази (Господарський Кодекс України, Закон України «Про

розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», Закон України «Про затвердження Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» та ін.), даних Державної служби статистики України, наукових праць зарубіжних та вітчизняних економістів (Ван Хорн Дж. К., А. Б. Мокрицька А.Б., Гавкалова Н.Л., Франчук Ю.О, Страшинська, Л. В., Боцьора Л. О., Мадрига Г.М. та ін.), а також балансового звіту та звіту про фінансові результати ТОВ «ССС».

Структурно робота складається з змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Удосконалення системи управління фінансами малого підприємства націлене на постійний пошук і виявлення резервів економії ресурсів, нормування їх витрат, планування, облік та аналіз витрат за їх видами, стимулювання ресурсозбереження і зниження витрат з метою підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Стратегічне управління фінансами виражається у визначенні фінансових ресурсів через прогнозування на перспективу, установленні обсягу фінансових ресурсів на реалізацію цільових програм і ін.

Зазначені підходи до складання ефективної системи управління фінансами малого підприємства є застосовними до ТОВ «ССС». Особлива увага при управлінні фінансами малого підприємства приділяється саме стану оборотних активів. Політика управління оборотними коштами малого підприємства повинна забезпечити пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності і ефективністю функціонування і розвитку підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища господарювання.

При проведенні фінансового аналізу ТОВ «ССС» було виявлено, що існує потреба у вирішенні проблем, пов'язаних з пошуком шляхів оптимізації обсягу та структури оборотного капіталу, тобто знаходженні значень складових оборотного капіталу, при яких можна досягти найкращого стану фінансово-господарської діяльності, отримання необхідного результату при мінімальних ресурсних витратах. У зв'язку з цим у діяльності підприємства є низка ризиків, притаманних малому підприємству : ризик втрати ліквідності, ризик зниження ринкової вартості підприємства, ризик скорочення об'ємів діяльності та ін..

Удосконалення системи управління фінансовими ресурсами ТОВ «ССС» включає в себе також ефективне оперативне управління грошовими коштами, яке ставить за ціль своєчасне вкладання коштів у матеріальні ресурси з одночасним збереженням рівня ліквідності та платоспроможності. Також важливим є розроблення системи управління з огляду на

удосконалення виробництва та оптимізацію витрат, що зможе привести до подальшого зменшення собівартості продукції і, як наслідок, збільшення рівня рентабельності та вивільнення додаткових коштів, які можна буде направити на подальше фінансування власної діяльності, що, свою чергу, покращить рівень фінансової незалежності ТОВ «ССС» та дозволить підприємству вчасно розраховуватись за власними зобов'язаннями. Загалом нестабільність показників фінансової діяльності ТОВ «ССС» зумовлена недостатністю уваги до фінансового планування, що є проблемою, притаманною багатьом малим підприємствам. І, як наслідок, вони не мають необхідного рівня ресурсів для розвинення виробничої і фінансової діяльності.

Підхід до управління фінансами як при їх стратегічному, так і при оперативному управлінні визначає багатоплановий характер і системний підхід до управління ними в кожній сфері фінансових відносин, у кожній ланці. При виробленні управлінських рішень фінансового характеру, оформлюваних у юридичних законах, фінансових прогнозах і планах, постановах і ін., ураховуються:

- вимоги економічних і юридичних законів;
- результати економічного аналізу не тільки підсумків минулого господарського періоду, але і перспективи;
- економіко-математичні методи і автоматизовані системи управління фінансами; раціональне сполучення економічних і адміністративних методів управління.

Описані вище елементи системи управління фінансовим ресурсами малого підприємства, а також їхні функціональні складові, зокрема система середньострокового планування діяльності підприємства, враховують особливості підходу до формування системи управління фінансовими ресурсами підприємств у сфері малого бізнесу. Зокрема, управління, засноване на системі бюджетування, є кроком на шляху до подолання стереотипу непотрібності формалізації управлінських дій. Елементи

планування діяльності підприємства, що входять до системи управління фінансовими ресурсами, забезпечують повну мобілізацію внутрішніх резервів підприємства за рахунок їхнього виявлення ще на стадії планування обсягів і структури активів, необхідних для досягнення планових показників фінансово-господарської діяльності підприємства.

З розрахованої моделі можна зробити висновок, що діяльність ТОВ «ССС» розвивається досить стрімко, але вона супроводжується низкою значних ризиків та нестабільністю. Якщо діяльність підприємства та означені фактори формування чистого прибутку будуть змінюватись таким же чином, то підприємство буде прямувати до залежності від поточних зобов'язань, що є негативною тенденцією.

Наявність системи управління фінансовими ресурсами підприємств припускає необхідність розробки комплексу організаційно-технічних заходів, що забезпечують її практичну реалізацію.

Відхилення витрат від кошторисних показників зазвичай неможливо адекватно оцінити в зв'язку з відсутністю достатнього переліку норм і нормативів, розвинутої статистики про витрати за минулі періоди, єдиного методичного підходу до аналізу ефективності здійснених витрат.

Система управління витратами підприємства розробляється відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку та галузевих методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції.

Отже, формування бажаної моделі управління фінансами ТОВ «ССС» включає такі етапи:

- розробку системи норм і нормативів по окремих позиціях статей витрат;
- запровадження системи планування план-фактного контролю, розрахунку і факторного аналізу відхилень фактичних даних від планових;
- встановлення відповідальності керівників центру витрат за виконання планових завдань по регульованих видах витрат;
- затвердження порядку збору і передачі даних;

- налагодження даних у режимі реального часу по мірі формування первинних документів по затратах;

- розроблення і запровадження системи заохочення за досягнення економії витрат.

Корегуючий вплив на процес формування витрат ТОВ «ССС» передбачає три основні цілі, що мають постійно знаходитись в полі зору особи, яка відповідає за управління витратами, а саме:

- підтримку відповідності між фактичними витратами ресурсів та їх нормативно-плановими витратами;

- досягнення економії за рахунок зниження витрат ресурсів порівняно з нормативними витратами без зниження корисного ефекту витрат;

- приведення обсягу і графіка витрачання ресурсів у відповідності зі зміною виробничих і фінансових можливостей підприємства.

Управління фінансами малих підприємств включає також сферу формування, розподілу та використання прибутку, який залишається в розпорядженні підприємства. Розподіл прибутку є однією з форм реалізації економічних інтересів учасників процесу відтворення. Так, у результаті фінансово-господарської діяльності підприємств держава одержує свою частку у вигляді податків, підприємство - у вигляді чистого прибутку, а працівники - від розподілу і використання частини прибутку. Від регулювання розподілу чистого доходу залежить мотивація розвитку виробництва, можливість дальшого збільшення прибутку та розвитку підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мокрицька А.Б. Управління фінансами та фінансова політика: сутнісно-теоретичні аспекти / А. Б. Мокрицька // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Економіка. - 2010. - Вип. 13. - С. 350-358. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2010_13_42
2. Формування стратегії соціально-економічного розвитку і вдосконалення організації обліку й аудиту підприємницьких структур видавничо-поліграфічної галузі : Мат. Всеукраїн. наук.-практ. інтернет-конф. молодих учених та студ. (20–22 листоп. 2013 р., м. Львів) / упоряд. А. М. Штангрет; редкол. : В. В. Мартинів, С. Г. Мартинюк, Є. М. Палига, А. М. Штангрет. — Львів: Укр. акад. друкарства, 2013. — 100 с.
3. Гавкалова Н.Л. Особливості механізму фінансового управління функціонуванням підприємств / Н. Л. Гавкалова. // Державне будівництво. - 2012. - № 2. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2012_2_31
4. Панченко А. І. Узагальнення моделі статистичної оцінки основних показників діяльності підприємства / А. І. Панченко // Фінанси України. - 2005. - № 3. - С. 133 - 137.
5. Виговська В. / Бюджетування як інструмент управління фінансовими ресурсами малого підприємства / В. Виговська // Сіверянський літопис. — 2008. — № 5. — С. 166-168.
6. Хаванова М.С. / Види фінансової стратегії підприємства / М. С. Хаванова // Вчені записки університету "КРОК". Серія : Економіка. - 2013. - Вип. 33. - С. 223-228
7. Нагайчук В. В. Управління грошовими потоками підприємства / В. В. Нагайчук // Вісник соціально-економічних досліджень. - 2014. - Вип. 1. - С. 245-249. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2014_1_39
8. Лукіна Ю. В. Формування та реалізація стратегії управління фінансами підприємства / Ю. В. Лукіна // Фінанси України. - 2006. - № 3. - С. 113 – 118

9. Фінанси підприємства: планування та управління у виробничій сфері [текст]: навч. посіб. / Г. І. Базецька, Л. Г. Суботовська, Ю. В. Ткаченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 292 с.
10. Фінанси малого бізнесу: навч. посіб. / А.А. Фастовець, І.В. Фисун. – К.: Кондор-Видавництво, 2013. – 302 с.
11. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. / Верховна Рада України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
12. Мадрига Г.М. Поняття, місце і роль малих підприємств в економіці: економічні та соціальні аспекти / Г.М. Мадрига // Вісник НУ «Львівська політехніка». – 2013. – № 767. – С. 154-163.
13. Франчук Ю.О. Теоретичні засади, проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва / Ю.О. Франчук // Економічні науки. – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 10 (37). – Ч. 5. – 2013. – С. 155-165.
14. Куликова О.Ф. Сучасні підходи до управління фінансами малих підприємств, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/index.php>
15. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами: Пер. с англ. / Гл. ред. серии Я.В.Соколов.- М.: Финансы и статистика, 1999. – 800 с.
16. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб./ За ред. Г.Г. Кірейцева. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Центр навч. літ., 2004. – 531 с.
17. Комірний А.В. Державне регулювання розвитку малого підприємництва в ринкових умовах [Текст] : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Комірний Анатолій Віталійович ; Акад. муніцип. упр. - К., 2010. - 20 с.
18. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
19. Боцьора Л. О. Фінансовий механізм розвитку малого підприємництва в Україні [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Боцьора Людмила Олександрівна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів, 2015. - 20 с.

20. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22 березня 2012 року [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. - Режим доступу:<http://portal.rada.gov.ua/>.

21. Орехова А.І. Власний оборотний капітал: методика визначення, динаміка та тенденції структурних змін. / А.І. Орехова // Інноваційна економіка: всеукраїнський науково-виробничий журнал. - 2010. - №18. - С. 141-146

22. Алексєєв А. Кредити для малого бізнесу: усе-таки реальність? / А. Алексєєв // Дзеркало тижня. Україна. - 2011. №13. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dt.ua/articles/79191#article>.

23. Прушківська Е. В. Напрями вдосконалення, формування та використання фінансових ресурсів на підприємстві / Е. В. Прушківська // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки - №3 (7), 2010. - С. 256-262.

24. Шевчук Н. Капітал підприємства: формування та ефективність функціонування / Н. Шевчук // Ринок цінних паперів України. - 2013. - № 5-6. - С. 39-43.

25. Про затвердження Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.00 р. № 39. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00>.

26. Петренко Н. І. Комплексна методика аналізу руху пасивів підприємства / Н. І. Петренко, О. М. Столяренко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2014. - № 6(1). - С. 128-133. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2014_6\(1\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2014_6(1)_26)

27. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб./Г. В. Савицька. - К. : Знання, 2004. - 302 с.

28. Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2002. – 388 с.

29. Золотухін Є. В. Оцінка ефективності використання оборотних активів підприємств електротехнічної галузі / Є. В. Золотухін // Управління розвитком. - 2013. - № 18. - С. 72-75. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2013_18_26

30. Зайцев Н.Л. Економіка, організація і управління підприємством. 2-е вид. - М.: інфа-М, 2008. - 455 с.

31. Кулакова С. Ю. Методологічні аспекти управління оборотними засобами підприємства / С. Ю. Кулакова, Д. М. Лозовський. // Ефективна економіка. - 2013. - № 11. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_11_72

32. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк ; під ред. А. М. Поддєрьогіна. - 7-ме вид., без змін. - К. : КНЕУ, 2008. - 552 с.

33. Ящук Д. Л. Дослідження методології управління оборотними активами машинобудівних підприємств в умовах кризи / Д. Л. Ящук // Вісник економічного транспорту і промисловості. - 2010. - № 32. - С. 252-257.

34. Поддєрьогін А. М. Сутність та джерела формування фінансових ресурсів підприємств / А. Н. Поддєрегін // Академічний огляд. Наук.-прак. журн. Дніпропетровський університет економіки та права. - 2006. - №1. - С. 53 - 60.

35. Зятковський І. Фінанси підприємств: Навч. посіб. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл.. — К. : Кондор, 2003. — 364с.

36. Плиса В. Стратегія управління фінансовою стійкістю підприємства //Фінанси України. - 1999. - № 11. - С. 36-41

37. Дем'яненко М. Фінанси підприємств: навч. посіб. для підгот. фахівців напряму 0501 "Економіка і підприємництво" у вищ. навч. закл. I-II рівнів акредитації — К., 2007. — 371с.

38. Апостолюк О. Ю. Джерела державної фінансової підтримки малого підприємництва в Україні / О. Ю. Апостолюк // Економічний вісник університету. - 2015. - Вип. 26(1). - С. 166-171. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2015_26\(1\)__31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2015_26(1)__31)

39. Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 21.12.2000 № 2157-III. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2157-14>

40. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.07.2011 № 794. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-2011-%D0%BF>

41. Александрин Ю.Н. Институты и инструментарий формирования эффективной системы государственного стимулирования малого бизнеса: опыт США [Текст] / Ю.Н. Александрин // Общество: Политика, Экономика, Право. – 2012. - №1. – С. 101 – 109.

42. Рябенко Г.М. Шляхи покращення фінансового стану підприємства / Г.М. Рябенко // Інноваційна економіка. – 2012. – № 7. – С. 105-108.

43. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [навчальний посібник] / Г.В. Савицька. – 3-тє вид. виправл. і доп. – К. : Знання, 2007. – 943 с.

44. Діяльність суб'єктів малого підприємництва за 2011 р. : [статистичний збірник] / за ред. І. М. Жук. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – 201 с.

45. Діяльність суб'єктів малого підприємництва за 2012 р. : [статистичний збірник] / за ред. І. М. Жук. – К. : Державна служба статистики України, 2013. – 158 с.

46. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за 2013 р. : [статистичний збірник] / за ред. М. С. Кузнєцової. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 497 с.

47. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: [підручник] / Ю.С. Цал-Цалко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.

48. Пітер Уілсон. Фінансовий менеджмент в малому бізнесі. – М.: Аудит, 1995. – 255 с.

49. Франчук Ю.О. Теоретичні засади, проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва / Ю.О. Франчук // Економічні науки. – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 10 (37). – Ч. 5. – 2013. – С. 155-165.

50. Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 25 червня 2003 р. № 422. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

51. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: Монографія / С. Ф. Голов; Між нар. ін.-т менеджменту.– К.: Центр учбової літератури, 2007.

52. Великий Ю. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств за рахунок власних фінансових ресурсів/ Ю. Великий// Схід. – 2011. – № 2 (109). – С. 16–19.

53. Антоненко М.А. Аналіз сучасного стану машинобудівної галузі промисловості України / М.А. Антоненко// Вестник НТУ«ХПІ». – 51–1'2010.– С. 3–11.

54. Воробйов Ю.М. Роль фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва / Ю.М. Воробйов // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції.– 2011– №3. – С. 17–21.

55. Цивільний Кодекс України. Відомості Верховної Ради, 2003. № 40-44. –[Електронний ре-сурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.